

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η

ΔΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Χρόνος Α' — Μάϊος - Ιούλιος 1959 — Τεύχος 3

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ: ΕΤΟΣ (ΠΕΡΙΠΟΥ) ΜΗΔΕΝ

Ἡ ἀπλή ἐπαφή μὲ τὸ φαινόμενο τῆς ἑλληνικῆς δημοτικῆς μουσικῆς μᾶς πείθει γιὰ τὴ δύναμη, τὴν ἀναγκαιότητα καὶ τὸν πλοῦτο της.

Ἐπὶ τῆς ὑπάρχουσας μελωδικῆς γραμμῆς μὲ ἀσύλληπτη ὠραιότητα, ρυθμοὶ ποὺ ἀποδεικνύουν τὴν ἀδιάκοπα ἀνανεωτικὴν τόλμη τῆς φαντασίας, τέλος ἁρμονικὰ «εὐρήματα» καθ' ὅλα ἰσάξια μὲ τὶς ἁρμονίες ποὺ στάθηκαν λ.χ. ἡ δόξα τῆς ρωσικῆς μουσικῆς στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας.

Ὁλος αὐτὸς ὁ ἀνεξάντλητος πλοῦτος τῆς δημοτικῆς μας μουσικῆς δείχνει ὅτι τοὺς τελευταίους 2-3 αἰῶνες γεννήθηκαν καὶ ἔζησαν κατὰ καιροὺς καὶ κάτω ἀπὸ ὅλους τοὺς οὐρανοὺς τῆς ἑλληνικῆς γῆς, δεκάδες «συνθέτες» (τὸ ἴδιο ὅμως καὶ «ποιητὲς» ποὺ μᾶς ἄφησαν τὰ δημοτικὰ τραγούδια) μὲ δημιουργικὴ δύναμη καὶ πλοῦτο στὴν ἔμπνευση καθ' ὅλα ἀντάξιο μὲ τοὺς μεγαλύτερους μουσικοὺς ὄλων τῶν ἐποχῶν.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ ποὺ ἡ Ἰταλία γεννοῦσε τοὺς Βιβάλντι καὶ τοὺς Ροσίνι, ἡ Γερμανία τοὺς Μπάχ καὶ τοὺς Μότσαρτ καὶ ἡ Γαλλία τοὺς Κουπερέν, οἱ δικοὶ μας «συνθέτες» «ἔγραφαν» τὰ δικά τους ἀριστουργήματα: τὰ μανιάτικα μοιρολόγια, τὰ κρητικὰ ριζίτικα, τὰ ρουμελιώτικα, τὰ ἠπειρώτικα καὶ τὰ νησιώτικα τραγούδια καὶ τοὺς χορούς. Ὅμως οἱ δικοὶ μας «συνθέτες» ὄντας βοσκοὶ εἴτε ψαράδες, ἦταν ἐπόμενο ποὺ ἡ τεχνικὴ τους δὲν ξεπερνοῦσε τὰ ὅρια τῆς πρώτης ἔμπνευσης. Ἐτσι ζυμωμένοι, χωμένοι μέσα στὸ λαό, ἔμειναν γιὰ πάντα ἄγνωστοι, τὸ ἔργο τους ὅμως τὸ σημαντικὸ, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ διαπιστώσουμε πὼς ἱστορικὰ εἴμαστε κληρονόμοι μιᾶς πλούσιας πρώτης ὕλης ποὺ μᾶς παραδίνει ὁ ἴδιος ὁ χαρακτήρας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅμως σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἔντεχνη παράδοση—στοιχεῖο ἐν τούτοις ἀξεχώριστο γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ μουσικοῦ ἔργου—βρισκόμαστε περίπου στὸ ἔτος μηδέν.

Καὶ ὅμως ἡ ἔντεχνη ἑλληνικὴ μουσικὴ ἔχει ἀπὸ καιρὸ ἐορτάσει τὰ «ἐπίσημα» 50 τῆς χρόνια. Καὶ ἄς μεταχειριστοῦμε τὴν φόρμουλα τῆς ἀρχικῆς φράσης αὐτοῦ τοῦ ἀρθροῦ: καὶ ἡ ἀπλή ἐπαφή μὲ τὸ φαινόμενο τῆς ἔντεχνης ἑλληνικῆς μουσικῆς μᾶς πείθει . . . γιὰ τὴν ἀπουσία τοῦ μοναδικοῦ σὲ ἔκφραστικὸ πλοῦτο μουσικοῦ στοιχείου ποὺ βρῖσκομε στὶς ρίζες τοῦ ἐθνικοῦ μας χαρακτήρα.

Ποῦ ὀφείλεται αὐτὴ ἡ χτυπητὴ ἀντινομία;

Μιὰ πρώτη ἀπάντηση: Ἡ μεγάλη μάζα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ γνησιότερα δεμένη μὲ τὴ γῆ καὶ τὴν παράδοση, ἡ λεγόμενη «ὑπαιθρος», ἔξακολουθεῖ νὰ ζῆ σὲ παρόμοιες ἢ σχεδὸν παρόμοιες κοινωνικὲς (καὶ μορφωτικὲς) μορφὲς ὅπως πρὶν ἀπὸ 50, 100 ἢ καὶ 200 χρόνια. Οἱ ομάδες ποὺ εὐθυγραμμίστηκαν μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν παράδοση ἀποτελοῦν μιὰ μειοψηφία ποὺ ὅμως εἶναι γεγονὸς ὅτι αὐξάνει σὲ ὄγκο ἀπὸ μέρα σὲ μέρα. Σήμερα, αὐτὴ τὴ στιγμή, σὰ συνέπεια τῶν βαθειῶν ἀναστατώσεων ποὺ ἔφερε ὁ τελευταῖος παγκόσμιος πόλεμος, ζοῦμε στὸ πέρασμα τῶν μεγάλων λαϊκῶν ομάδων, ἀπὸ τὰ ἀναχρονιστικὰ σχήματα ποὺ μᾶς ἄφησε ἡ τουρκοκρατία καὶ οἱ κληρονόμοι τῆς κοτζαμπάσηδες, σ' αὐτὸ τὸ στάδιο τῆς εὐθυγράμμισης μὲ ὅ,τι καλοῦμε «Εὐρώπη». Ὅμως ἴσαμε προχθὲς ἀκόμα, τὶς παραμονὲς τοῦ 39, στὴν πραγματικότητα αὐτὴ ἡ «Εὐρώπη» ἦταν τὸ προνόμιο μιᾶς ἀσφυκτικὰ περιορισμένης μειοψηφίας ποὺ φυσικὰ εἶχε ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μεγαλοαστικῆς μειοψηφίας—καὶ κατ' ἀρχὴν τὴν ἔλλειψη ἐπαφῆς μὲ τὸν λαὸ ποὺ ἔφτανε κλιμακωτὰ ἕως τὴν περιφρόνηση πρὸς τὸ λαό. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ μειοψηφία προμήθευσε στὴν ἔντεχνη ἑλληνικὴ μουσικὴ σχεδὸν ὅλα τῆς τὰ στελέχη.

Ἄν καὶ τὸ πρόβλημα σὲ συνέχεια παρουσιάζεται ἀποκαρδιωτικὰ ἀπλὸ στὴν ἐξήγηση τῆς πενιχρότητας καὶ τῆς χαμηλῆς στάθμης ποὺ παρατηροῦμε μέσα στὴν ἔντεχνη ἑλληνικὴ μουσικὴ δημιουργία—στὴ βάση δηλ. πρόκειται γιὰ περιπτώσεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καλλιτεχνικοῦ ἐρασιτεχνισμοῦ—ἐντούτοις μᾶς ἐκπλήσσει τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ ὀνομάσαμε δύναμη καὶ δόξα τῆς δημοτικῆς μας μουσικῆς καταντᾷ ἀδυναμία καὶ παρακμὴ μέσα στὴν ἔντεχνη δημιουργία. Τὸ φαινόμενο τοῦ ἐρασιτεχνισμοῦ, μόνο, δὲ φτάνει γιὰ νὰ ἐξηγήσει τὴν ἔκταση αὐτῆς τῆς παρακμῆς. Πρέπει νὰ ὑπάρχει κάτι τι ἀκόμα πιὸ ριζικό. Κι' αὐτὸ εἶναι ἡ ἔλλειψη ἀναγκαιότητας—δηλαδὴ ἡ ἔλλειψη εἰλικρινείας.

Ἐκφράζομαι καλλιτεχνικὰ σημαίνει: ἔχω ἀνάγκη νὰ ἐκφραστῶ καλλιτεχνικά. Σημαίνει ἀκόμα: θέλω νὰ ἐκφραστῶ καλλιτεχνικά γιὰ τὸν Α ἢ Β λόγο. Μόνο ἡ πρώτη περίπτωση μᾶς πείθει γιὰ τὴν κληρονομεῖ τὸ γνήσιο καλλιτεχνικὸ ἔργο. Ἡ δεύτερη μᾶς ἀφήνει σκεπτικούς, ὅταν δὲν μᾶς ἐξοργίζει. Καὶ τὸ σύνολο σχεδὸν τῆς ἔντεχνης ἑλληνικῆς μουσικῆς μᾶς ἐξοργίζει, δυστυχῶς.

Ἔτσι φτάνουμε νὰ ποῦμε ὅτι οἱ περισσότεροι εἰλικρινεῖς Ἕλληνες συνθέτες εἶναι αὐτοὶ ποὺ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀρνήθηκαν τὴν χρῆση τοῦ φολκλόρ μέσα στὸ ἔργο τους καὶ περιορίσθηκαν στὴν ἐπανάληψη μορφῶν περισσότερο οἰκείων ὡς πρὸς τὴν παιδεία τους, δηλ. τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴ. Σ' αὐτούς, μπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσει, ὅτι ἡ μουσικὴ τους ἦρθε κάπως ἀργὰ καὶ δὲν προσθέτει τίποτε ὕστερα ἀπὸ τὸ ἔργο τῶν εὐρωπαϊῶν μουσικῶν ποὺ προσπαθοῦν νὰ μιμηθοῦν. Φυσικὰ ὑπῆρχε πάντα ἡ περίπτωση ἑνὸς Ἕλληνα Γκορὴκ ἢ Ζιμπέλιους ἢ πιὸ μακρὰ ἀκόμα ἂν θέλουμε, ἑνὸς Τσαϊκόφσκυ. Δηλαδὴ τοῦ μεγαλοφυοῦς ποὺ γεφυρώνει τὸ χάσμα: περιφερειακὸ ἔθνος—Εὐρώπη (καὶ ἰδιαίτερα Γερμανία) μὲ τὴν γνησιότητα, τὴν δύναμη, τὴν οἰκουμενικότητα τῆς δημιουργίας. Πάντως ἕως τὴν στιγμή αὐτὴ ὁ Ἕλληνας Ζιμπέλιους μᾶλλον δὲν ὑπάρχει ὥστε σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν τάση αὐτῆ, Δυτικῆ-

Ρωμαντική (τοῦ τύπου: τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα) μουσική, πού συναντᾶμε μέσα στὴν ἔντεχνη ἑλληνική μουσική, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι τῆς λείπει ἡ ἀναγκαιότητα, ἡ προσωπικότητα, μ' ἓνα λόγο ἡ δικαιολόγησή της.

Ὅσο γιὰ τοὺς συνθέτες (στὴν μεγάλη τους πλειοψηφία) πού χρησιμοποίησαν τὸ ἑλληνικὸ φολκλόρ, εἶναι φανερὸ πιά, ὕστερα ἀπὸ μισὸ σχεδὸν αἰῶνα δημιουργίας, ὅτι δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ ὀργανικὴ σύνδεσή τους μὲ τὸ λαὸ καὶ τὸ τραγούδι του, πού τοὺς ἀνάγκασε νὰ διαλέξουν τὴ μουσική του γλώσσα γιὰ δική τους γλώσσα. Γιατὶ ἀκούγοντας, ἀκόμα καὶ τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ, ἔντεχνα ἑλληνικὰ μουσικὰ ἔργα, ἔχει κανεὶς τὴ σαφῆ ἐντύπωση ὅτι συνυπάρχουν δύο στοιχεῖα, δύο χαρακτῆρες, δύο κόσμοι ξεχωριστοὶ, ἀντιμαχόμενοι, ἐν πάσει περιπτώσει ἀδιάφοροι καὶ ξένοι ὁ ἓνας ἀπ' τὸν ἄλλον: ὑπάρχει δηλαδὴ στὴ βάση ἡ ἀναφομοίωτη δυτικὴ κληρονομία (κυρίως γερμανική) κι' αὐτὴ ἀκόμα, ὅπως εἶπαμε, σὲ ἐμβρουακὸ - ἐρασιτεχνικὸ στάδιο ὡς πρὸς τὸν τρόπο τῆς διατύπωσης (τεχνική), ἐνῶ στὴν ἐπιφάνεια ἀκούγονται, ἀπλῶς παρατεθιμένες δημοτικὲς ἢ δημοτικοφανεῖς μελωδίες.

Ἡ τάση τῶν Μουσικῶν Ἐθνικῶν Σχολῶν, τὸ κίνημα τοῦ Ψυχάρη καὶ τὸ κυνήγημα—δικαιολογημένο—τῆς πρωτοτυπίας, (δίχως νὰ ξεχνᾶμε τὶς σωτήριες συνέπειες πού μποροῦσε νὰ ἔχει ἡ μεταφορὰ τοῦ δυνατοῦ χαρακτῆρα τῆς δημοτικῆς μας μουσικῆς μέσα στὴν ἔντεχνη δημιουργία) βρίσκονταν στὴ ρίζα τῆς Ἑλληνικῆς «Ἐθνικῆς Σχολῆς».

Ὅμως καὶ ἐδῶ ἡ ἔλλειψη ἀναγκαιότητας καὶ εἰλικρίνειας, καταδικάζει τὴν ἀπέραντη πλειοψηφία τῶν διαφόρων γνωστῶν συνθέσεων σ' αὐτὴ τὴν ἐξοργιστικὴ στεριότητα πού θρέφει τὴν ἀδιαφορία τοῦ κοινοῦ καὶ τὴν ἀμηχανία τῶν ὑπευθύνων.

Ὡστε αὐτοὶ οἱ δημιουργικοὶ χυμοὶ τῆς μουσικῆς πού βρίσκουμε στὶς ρίζες τοῦ ἑλληνα, δὲν βοῆκαν τὴ φυσικὴ διέξοδο καὶ ὀλοκλήρωσή τους μέσα στὰ ἔργα τῆς «Ἐθνικῆς Σχολῆς», πού κατὰ συνέπεια οὔτε τὸν ἐκφράζουν οὔτε τὸν ἀντιπροσωπεύουν.

Μήπως ὅμως ἄλλοι ὑπεύθυνοι κύκλοι — μουσικὴ παιδεία, ὀργανωτὲς τῆς μουσικῆς ζωῆς, μουσικὴ κριτικὴ — ὄντας βέβαιοι γιὰ τὴ μουσικὴ μεγαλοφυΐα τῆς ράτσας μας, ἔκαναν συγκεκριμένους προσπάθειες πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή;

Ὁχι, γιατί θὰ εἶναι μοναδικὴ ἐξαίρεση ἂν βρεθεῖ ἀνάμεσα σὲ ὅλους τοὺς ἐπίσημους καὶ τοὺς ἡμιεπίσημους ἐκπρόσωπους τῆς μουσικῆς μας ζωῆς, ἔστω καὶ ἓνας πού νὰ πιστεύει βαθειὰ καὶ εἰλικρινὰ ὅτι ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες εἴμαστε κατ' ἐξοχὴν λαὸς τῆς μουσικῆς! Ὅτι εἴμαστε γεννημένοι γιὰ τὸ τραγούδι, γιὰ τὸ ρυθμὸ, γιὰ τὸ μέτρο, μ' ἓνα λόγο γιὰ τὴ μουσικὴ ἔκφραση.

Ἀντίθετα ὑπάρχει (ὁμολογημένο καὶ μὴ) ἓνα ἀπέραντο συναίσθημα κατωτερότητας μπροστὰ σὲ ὅ,τι ὀνομάσαμε «Εὐρώπη», μιὰ συγκλονιστικὰ ριζωμένη πίστη ὅτι αὐτὸ τὸ χάσμα πού μᾶς κληρονόμησε ἡ τουρκοκρατία κλπ. εἶναι καὶ θὰ μείνει ἀγεφύρωτο, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ μοναδικὴ ἀποστολὴ πού μᾶς ἀπομένει εἶναι νὰ θαυμάζουμε καὶ νὰ ἀποδεχόμαστε παθητικὰ τὰ προϊόντα τῶν ἄλλων.

Ἴδού, μέσα σὲ λίγες γραμμές, ἡ ἰδεολογία πού καθοδηγεῖ τὴν μουσική μας «πολιτική», ὅπως τὴ βλέπουμε νὰ ἐφαρμόζεται ἀπὸ τὶς αἴθουσες τῶν ᾠδείων καὶ στὶς στῆλες τῆς κριτικῆς.

Καὶ ἐδῶ ὑπάρχουν οἱ εἰλικρινεῖς καὶ οἱ ψευτοπροοδευτικοί. Οἱ πρῶτοι ἀνήκουν κυρίως στὴν «παλιὰ φρουρά». Εἶναι αὐτοὶ ποὺ μεταφυτεύσανε στὴν Ἑλλάδα τὴν Εὐρωπαϊκὴ παράδοση. Ὁργάνωσαν τὴ μουσικὴ παιδεία στὰ ὠδεῖα, ἴδρυσαν ὀρχήστρες καὶ χορωδίες κλπ. κλπ. Μ' ἓνα λόγο βάλανε τὰ θεμέλια γιὰ τὸ χτίσιμο τῆς τεχνικῆς, αὐτοῦ τοῦ φοβεροῦ μονόροχου ποὺ εἶναι ἡ δόξα τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς καὶ ποὺ μᾶς στέρησαν οἱ ἐθνικὲς συμφορές. Ὅλοι αὐτοὶ προσέφεραν τὴν θετικότερη ὡς τὰ τώρα ὑπηρεσία στὴν ὑπόθεση τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς, ὥστε νὰ τοὺς συγχωρεῖται τὸ γεγονὸς πὼς παρ' ὄλο τὸν ἀγῶνα τους γιὰ τὸν τόπο τους, παραμένουν ἀκόμα θαμπωμένοι ἀπὸ τὴν λάμψη τῆς Εὐρώπης ποὺ γνώρισαν, ἀφήνοντας πίσω τους — τῷ καιρῷ ἐκείνῳ — μιὰν Ἑλλάδα μὲ φουστανέλες. Μόνο ποὺ ἡ ὥρα τους ἔχει πιά περάσει, κι' ἀπὸ πολὺν καιρὸ, καὶ ἔτσι καθὼς ἑξακολουθοῦν νὰ κρατοῦν ὅλες τὶς θέσεις — κλειδιά, ἀναγκαστικὰ τραβοῦν πρὸς τὰ πίσω τὸ σύνολο τῆς μουσικῆς μας ζωῆς.

Ὑπάρχουν ὅπως εἶπαμε καὶ οἱ ψευτοπροοδευτικοί. Συνήθως ἔξω ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἀσφυκτικὰ κλειστὸ κύκλο ποὺ περιέχει τὰ διάφορα «πόστα», ἐπισείουν (καὶ γιὰ λόγους κυρίως «ἀντιπολιτευτικούς») τὴν σημαία τοῦ π.χ. μοντερνισμοῦ - προοδευτισμοῦ (ἑλληνικὴ μουσικὴ, σύγχρονη μουσικὴ κλπ.) δίχως ὅμως νάχουμε καμμιά συγκεκριμένη ἐκδήλωση ποὺ νὰ μᾶς πείθει γιὰ τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὸ βάθος τῆς πίστεως τους, κυρίως ἀπέναντι σὲ ὅ,τι ἀποκαλέσαμε «μουσικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ λαοῦ μας». Στὸ βάθος εἶναι κι' αὐτοὶ (καὶ ἴσως περισσότερο ἀπ' τοὺς ἄλλους) κατωτεροὶ ἀπέναντι στὴν «Εὐρώπη». Τοὺς εἶναι ἀδύνατον λ.χ. νὰ πιστέψουν ὅτι ἓνα πρόσωπο ἢ ἔργο ποὺ προέρχεται ἀπ' τὴν Ἑλλάδα, μπορεῖ νὰ περιέχει στοιχεῖα γνησιότητας καὶ νὰ ἐπωμισθοῦν οἱ ἴδιοι τὴν εὐθύνη γιὰ μιὰ ὁποιαδήποτε πρωτοβουλία στὸν τομέα εἴτε τοῦ λόγου εἴτε τῆς πράξης. Στὴν καλλίτερη περίπτωση ἡ στάση ποὺ θὰ διαλέξουν εἶναι τῆς «φρόνιμης ἀναμονῆς». Ἄν ὅμως ἡ «Εὐρώπη» παραδεχθεῖ, τότε μεταβάλλονται σὲ ἀκραιφνεῖς ἐγκωμιαστές. (Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τοῦ Νίκου Σκαλκώτα παραμένει κλασσικὸ παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ τύπου. Παραθέτω τὸ τέλος ἑνὸς ἀρθροῦ μου στὴν «Πρ. Ἀλλαγὴ», 4 - 11 - 52, μὲ τὸ ὁποῖο ἄλλωστε ἑξασφάλισα τὴν πλούσια συγκομιδὴ συναισθημάτων ὄχι καὶ τόσο φιλικῶν, ποὺ μὲ παρακολουθεῖ σὲ κάθε μου βῆμα, μιᾶς τουλάχιστον διμοιρίας σχολιαστῶν, ἐρευνητῶν, κριτικῶν, ἐκτελεστῶν—ὄλων θαυμαστῶν τοῦ Σκαλκώτα: «Ἀπομένει ἡ Ἐταιρεία τῶν φίλων τοῦ Σκαλκώτα. Εἶναι πράγματι συγκινητικὸ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν εὐγενικῶν αὐτῶν ἀνθρώπων ποὺ μὲ τόσο ζῆλο ταξινομοῦν, ἐκδίδουν, σχολιάζουν τὸ ἔργο τοῦ νεκροῦ πλέον συνθέτη. Μὴ ἔξετάζοντας τώρα, τούτη τὴ στιγμὴ τὴν ἀξία τοῦ ὑλικοῦ, ποὺ ἄφησε πίσω του ὁ Ν. Σ. μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ φαινόμενο αὐτὸ σὰν ἓνα χαρακτηριστικὸ σημάδι τῶν καιρῶν. Μέχρι προχθὲς ἀκόμα ζοῦσε ἀνάμεσά μας ὁ σιωπηλὸς συνθέτης. Ποῦ ἦσαν τότε οἱ φίλοι τοῦ νεκροῦ Σκαλκώτα; Μήπως δὲν ἦταν γνωστὸ σὲ ὅλους τὸ πλούσιο ἔργο του; Κι' ὅμως ὁ Ν. Σ. ξεχάστηκε πίσω ἀπ' τὸ τελευταῖο ἀναλόγιο τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας, ὡς τὴν ὥρα ποὺ ἔσβησε πάνω στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας. Θλιβερὴ κοινωνία, θλιβεροὶ «φίλοι», ν' ἀγαποῦνε πιότερο τοὺς νεκροὺς ἀπ' τοὺς ζωντανούς». Μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι πλεονασμὸς νὰ προσθέσω ὅτι ὅλος αὐτὸς ὁ ζῆλος δὲν ἦταν παρὰ ἡ ἀντανάκλαση ὕστερα ἀπ' τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἔδειξαν γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Σκαλκώτα οἱ «Εὐρωπαῖοι» μουσικοί...).

Μὲ τὴν περιγραφὴ τῶν χαρακτηριστικῶν καὶ τῆς ὁμάδας αὐτῆς ἔχουμε μιὰ εἰκόνα λίγο ἢ πολὺ πλήρη τῶν κυριώτερων παραγόντων ποὺ συνθέτουν τὴν σύγχρονη ἑλληνικὴ μουσικὴ φυσιογνωμία.

Ὅμως ἡ εἰκόνα δὲν ἔξαντλεῖται.

Αὐτὴ ἡ πασίδηλη περιφρόνηση ἢ διαστρέβλωση τοῦ λαϊκοῦ - ἔθνικοῦ στοιχείου, ἔφερε κατ' ἀνάγκην τὴν ἀνα - ανακάλυψη τοῦ «λαοῦ» σὰ μουσικοῦ φορέα καὶ παράγοντα. Αὐτὴ τὴ φορὰ μερικοὶ νεώτεροι συνθέτες—βασικά ὁ Μάνος Χατζηδάκης, πολὺ σποραδικὰ ὁ Κουνάδης καὶ ὁ ὑποφαινόμενος μὲ τὸ ἔργο του «Καρναβάλι»—προστρέξανε στὸ ρεμπέτικο τραγούδι.

Τώρα ποὺ ὁ χρόνος μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐξετάσουμε τὰ ἀποτελέσματα καὶ αὐτῆς τῆς κίνησης ἀπὸ μιὰ κάποια ἀπόσταση, διαπιστώνουμε, ὄχι δίχως ἐκπληξη, τὴν εὐκολία αὐτῆς τῆς λύσης, ποὺ τελικὰ φαίνεται πὼς δὲν ἦταν λύση ἀλλὰ ὑπεκφυγή.

Ὁ αἰσθησιασμὸς τῆς ρεμπέτικης μελωδίας σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ ρηχότητα τῆς μουσικῆς ἀγωγῆς μιᾶς μεγάλης (πολὺ μεγάλης δυστυχῶς) μερίδας τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοῦ, ἔκανε πρὸς στιγμὴν νὰ φανεῖ ὅτι βρεθήκαμε μονομιᾶς στὸ κόψιμο τοῦ γόρδιου δεσμοῦ. Στὴν πραγματικότητα ὑπῆρχε μιὰ σημαντικὴ ὑποχώρηση σὲ σχέση ἀκόμα καὶ μὲ τὰ ἔργα τῆς καλουμένης «Ἐθνικῆς» μας σχολῆς.

Κάτω ἀπὸ τὴν ἡγεμονία μιᾶς μελωδικῆς φράσης (πολὺ συχνὰ ἀμφίβολης γνησιότητας) ἡ ἁρμονικὴ γλώσσα ἐκφυλίζεται σὲ ἀπλοϊκὲς σχέσεις ἀνύπαρκτες ὡς τὰ τώρα—λόγω ἀκριβῶς τῆς ἀφέλειάς τους—σὲ ὁποιοδήποτε μουσικὸ ἔργο ἀξίας οἰασδήποτε ἐποχῆς. Ἐξαφανίζεται ἡ ἀντίστιξη—στοιχεῖο ἐντούτοις δυναμικὸ καὶ ἀντιπροσωπευτικὸ, ἰδιαίτερα τῆς ἐποχῆς μας—μὲ ἄλλα λόγια «ἀγνοεῖται» ἢ ἴδια ἡ Σύνθεση ποὺ ὑπερήφανη καὶ γερὰ στερεωμένη πάνω στὰ κολοσιαῖα δημιουργήματα ποὺ παραδίδει ἢ μιὰ γενιὰ στὴν ἄλλη, ἢ μιὰ ἐποχὴ στὴν ἐπόμενη, ἔχει φτάσει σ' αὐτὸ τὸ θαυμαστὸ κορύφωμα ποὺ τὴν ὀδήγησαν στὶς μέρες μας οἱ Στραβίνσκυ καὶ οἱ Σένμπεργκ, ὅπου τὰ προβλήματα καὶ οἱ λύσεις πολλαπλασιάζονται καὶ ὀξύνονται πάνω σ' ἓνα ἐπίπεδο τεχνικῆς καὶ αἰσθητικῆς, καταπληκτικοῦ, πρᾶγματι, πνευματικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Τί ἀπομένει ;

Πιστεύουμε πὼς τὸ μέλλον τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς θὰ κριθῆ ἀπὸ τὴ στάση ποὺ θὰ υἱοθετήσουν οἱ νεώτεροι κυρίως μουσικοὶ (ἐκτελεστές, συνθέτες, θεωρητικοί, κριτικοί). Θὰ προσπαθήσουν δηλαδὴ νὰ βολευτοῦν κι' αὐτοὶ ὅπως - ὅπως μέσα στὰ ἴδια κονφορμιστικὰ πλαίσια—ἀντιλήψεις καὶ καταστάσεις ποὺ χαρακτηρίζουν τὴ φυσιογνωμία τῆς σύγχρονης μουσικῆς ζωῆς ; Ἡ θὰ διαλέξουν, μὲ προσωπικὸ κίνδυνο, τὴν ἀναγκαῖα πάλη γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν μὲ κάθε θυσία τὶς βαθύτατες ἀλλαγές, (ἀλλαγές τόσο ὡς πρὸς τὶς κατευθύνσεις τῆς μουσικῆς δημιουργίας ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὴν ὀργάνωση τῆς μουσικῆς ζωῆς), ποὺ μόνον αὐτὲς εἶναι δυνατὸ νὰ σώσουν τὴν ὑπόθεση τῆς ἑθνικῆς μας μουσικῆς ;